

Гончарова Вікторія Олексіївна

доцент кафедри економічних та соціальних дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

НЕЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Тіньова економіка давно вже є проблемою світового масштабу, яку не в змозі розв'язати навіть розвинуті країни світу. На боротьбу з нею витрачається досить багато зусиль і засобів, але досягти позитивного результату, як свідчать дані проведених досліджень, не вдається. За даними дослідження рівня тіньової економіки в розвинутих країнах «за останні п'ятдесят років він зростає з року в рік» [1]. Дуже вражають оцінки рівня тінізації економіки європейських країн. «За 45 років питома вага тіньового обороту в ВВП збільшилася в Швеції в 11 разів, в Німеччині майже в 8 разів і в Данії майже в 4 рази. А це показники самих благополучних країн світу...

У більшості інших європейських державах, які входять до ОЕСР, к 2007 року тіньовий оборот збільшився або залишився на рівні попередніх 8-10 років, або декілька знизився. В середньому по країнах ОЕСР (розвинуті країни Європи, США, Канада, Японія та Нова Зеландія) він склав 15,8%, досягши в таких державах, як Італія 27,4%, Греція 31,0%, Португалія й Іспанія 22-23%» [1].

Світова криза значно загострила проблему, рівень тінізації економіки знову збільшується.

Дуже цікава тенденція прослідковується в Україні. На фоні збільшення рівня тінізації економіки в розвинутих країнах світу, даний показник за офіційними даними в нашій державі останні роки має тенденцію до зменшення. А незалежні експерти надають неоптимістичні

оцінки, говорячи про значну питому вагу тіньового сектору економіки в ВВП. При цьому оціночні показники значно різняться в різних джерелах, що втім, характерно і для подібних розробок, які проводяться в інших країнах. Так, за офіційними даними у 2016 році рівень тінізації економіки в Україні складав 35% від ВВП [2]. За даними незалежних експертів даний показник складає від 50% до 60%. Авторитетний дослідник тіньової економіки Ф. Шнайдер оцінював розмір «тіні» в Україні в 2014 році в 52,8% [3].

На наш погляд, аналітичні оцінки незалежних експертів є більш реальними, хоча б тому, що один із вагомих чинників, який впливає на зміну рівня тінізації економіки, – рівень корупції – в Україні має катастрофічні оцінки. Так, в рейтингу EY EMEA Fraud Survey наша країна посягла перше місце, хоча ще пару років тому входила в топ-10 [4]. За нашою державою в рейтингу зразу йдуть Кіпр і Греція [4].

За словами професора БМА (м. Рига) О. Павук «сьогодні мова йде про формування державно-кримінального паритету, при якому держслужбовці стають суб'єктами тіньової «силової економіки» та партнерами правопорушників» [1]. «В Україні 88% опитаних визнали, що у країні розповсюджена корупція та хабарництво (у 2015 році цей показник дорівнював 80%)» [4]. У цілому, за підсумками опитування, яке охопило 41 країну в регіонах Європи, Середнього Сходу, Індію та Африку (рейтинг EY EMEA Fraud Survey), 51% учасників визнали, що корупція в бізнесі все ще є проблемою для їх рідної держави [4].

Слід зазначити, що бізнесмени самі готові надавати хабарі за отримання контракту, або за для виживання власного бізнесу. Так, «близько 37% опитаних українських бізнесменів визнали, що запропонували б хабар, щоб виграти контракт або утримати бізнес на плаву. 27% опитаних із 41 країни стверджують, що в їх бізнес-секторі поширена практика давати хабарі, щоб виграти контракт. Це число включає в себе й 14% респондентів зі Східної Європи. 77% опитаних

членів рад директорів і топ-менеджерів заявили, що могли б виправдати неетичну поведінку, спрямоване на виживання бізнесу» [4].

Усе це говорить лише про відсутність моральних цінностей та моральної відповідальності як в представників вади, так і в бізнесменів. Але у свій час у сьогоднішніх державних менеджерів і бізнесменів не були сформовані морально-етичні норми, не дивлячись на те, що в корпоративній етиці менеджменту існує таке поняття як моральна відповідальність.

Тому сьогодні професор Г.В. Задорожний зазначає, що *«втрата відповідальності – це втрата людиною здатності до істинного використання свободи. Свобода у відриві від відповідальності перетворюється у вседозволеність, народжує внутрішню розірвану, як мінімум, роздвоєну людину, яка не може жити повноцінним життям»* [5, с. 13]. У зв'язку з цим він пропонує *«ввести в науковий обіг категорію свободи-відповідальності»* [5, с. 13].

Ми дійсно можемо перелічити суто економічні чинники функціонування та розвитку тіньового сектору економіки такі як відсутність економічного зростання, несприятливий бізнес-клімат, завеликий рівень оподаткування і т.д., і на наш погляд, дану проблему повинна виправити саме економічна наука. Але необхідно згадати, що «ще триста років тому нікого не бентежило, що економіка була органічною частиною моральної філософії й позиціонувалася як суто етична дисципліна» [6, с. 168]. А сьогодні «завдяки ринковому середовищі він (людина) втратив орієнтацію в цінностях, отримавши можливість накопичення багатства, захопився економічною владою, ілюзорним престижем і псевдоблагами, розлучившись з істинними людськими якостями – безкорисливістю, добротою, любов'ю до людини, з повагою до справедливості, моральним нормам, з прагненням до справжньої свободи, до самостійності і т.д., місце яких зайняли гроші, влада, користь. Справжні цінності були поміняні на помилкові, на антицінності» [7, с. 96].

Таким чином, на наш погляд, основним чинником боротьби з тіньовою економікою повинно стати дотримання морально-етичних норм, але для цього потрібно формувати моральну відповідальність у майбутніх державних діячів і бізнесменів під час вивчення економічної науки, предмет якої необхідно змінити, виходячи з її минулого.

Список використаних джерел

1. Павук, О. Теневая экономика в мире и в Балтии (Лекция) [Электронный ресурс] / О. Павук / Балтийский курс. – 13.11.2013. – Режим доступа: http://www.baltic-course.com/rus/ekonomiceskaja_istorija/?doc=83562.

2. Уровень теневой экономики в Украине снизился до 35% ВВП – Минэкономразвития [Электронный ресурс] / Апостроф. – 14 февраля 2017. – Режим доступа: <https://economy.apostrophe.ua/news/finansy-i-banki/2017-02-14/uroven-tenevoy-ekonomiki-v-ukraine-snizilsya-do-35-vvp--minekonomrazvitiya/86871>.

3. Давиденко, Б. Серая зона: 5 мифов украинской теневой экономики [Электронный ресурс] / Б. Давиденко, Т. Тыщук / Информационное агентство ЛІГАБізнесІнформ. – Режим доступа: http://www.liga.net/projects/shadow_economy.

4. Карпенко О. Украина возглавила рейтинг ЕУ по восприятию уровня коррупции в бизнесе [Электронный ресурс] / О. Карпенко / Ain. – 10 апреля 2017. – Режим доступа: <https://ain.ua/2017/04/10/ukraina-vozglavila-rejting-ey>.

5. Задорожный, Г.В. Личностный архетип «свобода-ответственность» как истинное основание хозяйства и исток спасения человечества в XXI веке [Текст] / Г.В. Задорожный. // Социальная экономика. – 2013. – № 2-3. – С. 7-26.

6. Батурич, В.К. Экономика как разрушенная философия [Текст] / В.К. Батурич // Развитие и экономика. – 2013. – № 6. – С. 166-171.

7. Малашихя, Г. Экономика человеческая. Экономико-философские суждения [Текст] / Г. Малашихя. – СПб – Тбилиси: Изд-во “УНИВЕРСАЛ”, 2009. – 250 с.